

PROGRAM ERASMUS W REALIZACJI POLITYKI EDUKACYJNEJ UE

Rozwój polityki edukacyjnej jest procesem dynamicznego rozwoju gospodarki, postępu technicznego i technologicznego oraz paradygmatu gospodarki opartej na wiedzy. Warto również zauważyć, iż rozmiary i jakość kapitału w znaczącej mierze decydują o konkurencyjności regionu, możliwościach wytwórczych nowoczesnej produkcji i usług oraz kulturze pracy. Stanowi również istotny element atrakcyjności inwestycyjnej.

Słowa kluczowe: polityka edukacyjna UE, program Erasmus, punkty ECTS, Karta Uczelni Erasmusa.

Zarys polityki edukacyjnej UE

„W początkowym okresie swojej działalności Unia Europejska koncentrowała się jedynie na problemach ekonomicznych. Współpraca w dziedzinie edukacji należy do tych obszarów, którymi zajęto się znacznie później. Pomimo uznania ogromnej wagi zagadnień edukacji, Wspólnota pozostawia politykę edukacyjną w kompetencji państw członkowskich, prowadząc jedynie ograniczone działania w tym zakresie.”¹

Działania wspólnoty w zakresie edukacji rozpoczęto w połowie lat osiemdziesiątych, ewaluując ku nowym treściom i formom, tak aby z europejskiej gospodarki stworzyć najbardziej dynamiczną i konkurencyjną gospodarkę na świecie. Kapitał ludzki jest głównym wyznacznikiem rozwoju gospodarczego, zaś podstawowym czynnikiem wpływającym na jego jakość jest edukacja. Umiejętności pracowników przekładają się zarówno na większą produktywność, jak i na lepszą zdolność przystosowania się do zmian, w tym polegających na umiejętności korzystania z nowych technologii.

Pierwsza regulacja w zakresie polityki edukacyjnej dotyczyła uznawania kwalifikacji zawodowych przez państwa członkowskie:

- wyselekcjonowano odpowiednie zawody lub grupy zawodów;
- sporządzono zestawy wzajemnie uzgodnionych opisów poszczególnych zawodów;

- dopasowano kwalifikacje zawodowe do opisu zawodów².

Inne akty prawne dotyczące tej kwestii to:

- Dyrektywa 89/48 o ogólnych zasadach uznawania dyplomów po ukończeniu co

¹ Deoniziak A., Rola edukacji w Unii Europejskiej, Euroekspert 4/2007 (4), str.60

² Decyzja Rady nr 85/368/EWG z dnia 16 lipca 1985 w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego między Państwami Członkowskimi Wspólnoty Europejskiej, (Dz. Urz. UE L199/56)

najmniej trzyletnich studiów w szkołach wyższych³;

- Dyrektywa 92/51 o ogólnym systemie uznawania kwalifikacji zawodowych⁴.

Warto jednak zaznaczyć, iż państwa członkowskie mają prawo weryfikacji kwalifikacji nabytych w innym państwie członkowskim.

Polityka edukacyjna została przedstawiona w 149 i 150 art. Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Podkreśla się więc, że „Wspólnota przyczynia się do rozwoju edukacji o wysokiej jakości, poprzez zachęcanie do współpracy między Państwami członkowskimi oraz jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności, w pełni szanując odpowiedzialność Państw Członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową. Działalność Wspólnoty zmierza do:

- rozwoju wymiaru europejskiego w edukacji, zwłaszcza przez nauczanie i upowszechnienie języków Państw Członkowskich;
- sprzyja mobilności studentów i nauczycieli, między innymi poprzez zachęcanie do akademickiego uznawania dyplomów i okresów studiów;
- promowania współpracy między instytucjami edukacyjnymi;
- rozwoju wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów edukacyjnych Państw Członkowskich;
- sprzyjania rozwojowi wymiany młodzieży i wymiany instruktorów społeczno-oświatowych;
- popieranie rozwoju kształcenia na odległość⁵.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na niezwykle istotną kwestię dotyczącą różnorodności kulturowej, która została podkreślona w artykule 149 TWE. Zróżnicowanie pod względem kultur i zasobów ludzkich wzbogaca i pozwala osiągnąć ściślejszy kontakt z jednolitym rynkiem europejskim i społeczeństwami europejskimi. Przeprowadzając analizy w tym zakresie warto podkreślić, iż różnorodność może być siłą napędową zmian społecznych. Ułatwia ona zmiany społeczne w otoczeniu, ale i znajduje się pod ich wpływem. Niekiedy różnorodność może być źródłem konfliktu w aspekcie personalnym, a także w odniesieniu do komunikacji między przedstawicielami różnych grup. Ponadto może on być spowodowany na skutek uprzedzeń osobistych, nieufnością, a nawet wrogością. Tylko traktowanie różnorodności jako elementu konstytutywnego integracji europejskiej może okazać się jednym wyjściem dla jej pogłębienia czy poszerzenia.

Europejczycy traktują różnorodność kulturową jako naturalną część swojej egzystencji, jako element konstrukcyjny świata. Umiejętność radzenia sobie z różnorodnością i integrowania się z nią to niewątpliwie ich silne strony. Różnorodność postrzegana jest jako jedno z podstawowych zadań stojących przed

³ Dyrektywa Rady 89/48/EWG z dnia 21 grudnia 1988 w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego trwających co najmniej 3 lata, (Dz. Urz. WE L 019 z 24.01.1989)

⁴ Dyrektywa Rady 92/51/EWG z dnia 18 czerwca 1992 w sprawie drugiego ogólnego systemu uznawania kształcenia i szkolenia zawodowego, uzupełniająca dyrektywę 9/48/EWG, (Dz. Urz. WE L209 z 24.07.1992)

⁵ TWE (Dz. Urz. WE C 1992, Nr 224)

integracją europejską. Warunkiem odniesienia sukcesu na Wspólnym Rynku jest zdolność jego uczestników do integrowania różnorodności. Wiele systemów edukacyjnych w państwach członkowskich zdaje sobie z tego sprawę i wbudowuje integrację różnorodności w swoje struktury operacyjne. Efektem takiego podejścia jest europejska forma „globalno – lokalnej” strategii edukacyjnej. Warto podkreślić, iż europejska tolerancja, szacunek dla innych kultur nie stworzy zagrożeń dla zrównoważonego, harmonijnego rozwoju systemów edukacyjnych w UE. Niewątpliwą zaletą różnorodności jest kreatywność, efektywne wykorzystanie zasobów ludzkich reprezentujących inne kultury, wadą zaś swoistego rodzaju protekcjonizm i początkowy brak synchronizacji różnych systemów. Niezmiernie ważną kwestią jest zrozumienie odrębności narodowej i kultury każdego kraju. Europejczycy nastawieni są na współpracę, co z punktu widzenia kulturowego, etycznego, prawnego lepiej odbierane jest w otoczeniu przedsiębiorstwa. Idea różnorodności powinna zostać wpisana w kulturę systemów edukacyjnych państw członkowskich stanowiąc jej integralną część.

Natomiast artykuł 150 TWE kładzie szczególny nacisk na wagę i znaczenie zasad kształcenia zawodowego. Uczenie się musi stanowić integralną część aktywności zawodowej. Wiedzę należy więc postrzegać raczej jako systematyczne rozwijanie umiejętności dostrzegania i wykorzystywania pojawiających się szans i unikania zagrożeń. Tak określona wiedza przestaje być zasobem, a staje się procesem. Należy podkreślić również, że idea edukacji przez całe życie stanowić będzie motyw przewodni procesów gospodarczych w Europie w ciągu najbliższych lat. Jest ona bowiem uzasadniona nie tylko tendencjami demograficznymi, ale również zmianami kulturowymi. Stanowi to formułę czterech fundamentalnych zasad:

1. Uczyć się, aby wiedzieć, czyli rozumieć otaczający świat i czerpać z niego radość;
2. Uczyć się, aby działać, czyli zdobywać kompetencje do wykonania przyszłej pracy (kwalifikacje zawodowe, postawy społeczne, umiejętność pracy w zespole czy zdolność podejmowania ryzyka);
3. Uczyć się, aby żyć wspólnie, czyli uczyć się, by zdobywać umiejętności angażowania się we wszystkie wspólne działania, dostrzegać i rozumieć drugiego człowieka;
4. Uczyć się, aby być, czyli zdobywać umiejętności samodzielnego i krytycznego myślenia, zdobywać zdolność do podejmowania samodzielnych decyzji oraz zdolność do wyrażania niezależnych sądów⁶.

Kapitał ludzki Unii Europejskiej jest głównym wyznacznikiem jej rozwoju gospodarczego. Umiejętności pracowników przekładają się bowiem zarówno na większą produktywność, jak i na lepszą zdolność przystosowania się do zmian, w tym polegających na umiejętności korzystania z nowych technologii.

Podsumowując, zadaniem edukacji w Unii Europejskiej jest:

- przybliżenie procesów integracji europejskiej poprzez: modernizację nauczania

⁶ Deoniziak A., Rola edukacji w Unii Europejskiej, Euroekspert 4/2007 (4), str.62

historii i geografii, naukę języków obcych;

- przekazywanie młodzieży odpowiedniego zasobu wiedzy, z różnych dziedzin nauk i życia, dotyczącej Europy;
- przygotowanie młodzieży do życia zawodowego w europejskiej gospodarce rynkowej;
- zmiana mentalności, nawyków, stylów życia przez wychowanie młodzieży dla demokracji⁷.

Rozwój edukacji jest jednym z najważniejszych narzędzi wzrostu gospodarczego, wyrównywania szans życiowych, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i spójności europejskiej. Edukacja bowiem nie tylko daje szansę na zatrudnienie, ale przyczynia się do samorealizacji, kształtuje aktywną postawę obywatelską w demokratycznych społeczeństwach, w których szanuje się różnorodność kulturową i językową.

Program Erasmus

Podstawowym założeniem programów edukacyjnych UE jest idea Europy bez granic i barier. Elementem konstytuującym stanowi kreatywność ludzi młodych. W ramach programów edukacyjnych wspiera się mobilność młodzieży, nauczycieli, instruktorów, studentów, trenerów, uczniów.

„Program Erasmus to więcej niż zwykły program edukacyjny, bowiem urósł on do rangi zjawiska społecznego i kulturowego. Oprócz bezpośrednich korzyści edukacyjnych, uczy on również otwartości i tolerancji oraz w naturalny sposób łączy ze sobą ludzi⁸. Należy podkreślić, iż utrwała on jednolity europejski rynek, przyczynia się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw dzięki zwiększającej się liczbie studentów, którzy w okresie studiów mają możliwość zapoznania się z praktyką życia gospodarczego i społecznego innych państw członkowskich. Ponadto zdobywają wyższe kwalifikacje znajomości języków obcych i innych kultur.

Erasmus jest kluczowym programem Unii Europejskiej w zakresie realizacji założeń polityki edukacyjnej. Został on powołany do życia w 1987 roku, w celu integracji szkolnictwa wyższego, podnoszenia jakości kształcenia i wzmacniania jego europejskiego wymiaru⁹. Początkowo funkcjonowała jako odrębny program, ale z upływem czasu zaczęto traktować go jako formę realizacji założeń polityki edukacyjnej.

W latach 1987 – 1995 Erasmus stanowił odrębny Europejski program działań na rzecz mobilności studentów. Z kolei lata 1995 – 2006 to funkcjonowanie Erasmus w ramach szerszego programu SOKRATES I i SOKRATES II. Natomiast okres 2007 – 2013 funkcjonowanie w ramach programu „Uczenie się przez całe życie”, jednak z zachowaniem swojej nazwy i tożsamości¹⁰. Erasmus bardzo szybko zyskał uznanie wśród studentów przede wszystkim ze względu na możliwości wyjazdu za granicę.

⁷ Banach C., Strategia i zadania edukacji w integracji Polski z Europą, w: Szkoła: Edukacja europejska. Praca zbiorowa pod redakcją Kropiwnickiego J., Wyd. Nauczycielskie, Jelenia Góra 2001, str. 47

⁸ Rabczuk W., Polityka edukacyjna Unii Europejskiej. Nowe konteksty, WSP TWP, Warszawa 2007, str. 68

⁹ Mażńska M., Polityka edukacyjna Unii Europejskiej, WSiP, Warszawa 2004, str. 53

¹⁰ Decyzja nr 1720/2006/EC ustanawiająca program LLP opublikowana w Dzienniku Urzędowym UE w dniu 24 listopada 2006 roku i obowiązuje od 14 grudnia 2006 roku

Program Erasmus obejmuje swym zasięgiem całą Europę, ale nie wszystkie państwa biorą w nim udział. Oprócz 27 krajów członkowskich biorą w nim udział również kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego (Islandia, Lichtenstein, Norwegia) oraz Turcja jako kraj kandydujący.

Wśród celów tego programu należy wymienić:

- „znaczne zwiększenie liczby studentów, którzy przez pewien czas będą studiować w innym państwie członkowskim. Zakłada się, że Unia Europejska będzie w ten sposób dysponować personelem znającym praktykę życia społecznego i gospodarczego innych państw członkowskich i posiadających lepsze kompetencje lingwistyczne niezbędne do rozwijania i wspierania ściślejszej współpracy w sektorach społeczno-gospodarczych Unii Europejskiej;

- promowanie szerokiej i intensywnej współpracy między uczelniami krajów członkowskich;

- zwaloryzowanie całego potencjału intelektualnego uniwersytetów Unii Europejskiej dzięki mobilności wykładowców. Ta zwiększona mobilność powinna zapewnić poprawę jakości kształcenia w uniwersytetach i zwiększyć konkurencyjność Unii Europejskiej na rynku światowym;

- interakcje w trakcie wymiany mają przyczynić się do integracji i spójności wspólnotowej, zacieśnienia związków między obywatelami różnych państw członkowskich oraz do umacniania i urzeczywistniania koncepcji obywatelstwa europejskiego.”¹¹

Warto zauważyć, że w ten sposób definiowania celów programu Erasmus odpowiada koncepcji zrównoważonego rozwoju i wzrostu, a także wzrostowi zapobiegającemu wykluczeniu społecznemu. Potrzebę zmiany i przewartościowania dotychczasowego sposobu myślenia o wzroście kapitału ludzkiego i społecznego w Unii Europejskiej, poprzez zapewnianie dopływu talentów, a także zwiększaniu motywacji młodych ludzi, zaangażowania i zadowolenia studentów, wykładowców.

Do udziału w programie uprawnione są następujące instytucje:

- szkoły wyższe prowadzące studia I i/lub II i/lub III stopnia, uczelnie publiczne oraz od 2008 roku instytuty Polskiej Akademii Nauk posiadające osobowość prawną i prowadzące studia doktoranckie;

- instytucje specjalizujące się w nauczaniu języka polskiego oraz języka obcego (mogą ubiegać się tylko o fundusze na organizowanie intensywnych kursów językowych –EILC);

- instytucje/firmy specjalizujące się w pośrednictwie w organizowaniu zagranicznych praktyk studenckich (mogą tylko ubiegać się o fundusze na organizowanie praktyk w ramach konsorcjów z uczelniami).

Warto zauważyć natomiast, że w latach 2007 – 2013 instytucje zainteresowane uczestnictwem w programie realizują następujące priorytety działania:

- mobilność studentów w celu odbycia części studiów w uczelni partnerskiej (SMS – Student Mobility – Studies);

¹¹ Rabczuk W., Polityka edukacyjna Unii Europejskiej. Nowe konteksty, WSP TWP, Warszawa 2007, str. 58

- mobilność studentów w celu odbycia praktyki w partnerskim przedsiębiorstwie, organizacji, instytucji szkoleniowej lub badawczej w innym kraju uczestniczącym w programie (SMP – Student Mobility – Placements);
- mobilność nauczycieli akademickich w celu prowadzenie zajęć dydaktycznych w uczelni partnerskiej (STA – Staffteaching Assignments)
- mobilność pracowników uczelni w celu udziału w szkoleniu w partnerskiej szkole wyższej lub instytucji nieakademickiej w innym kraju uczestniczącym w programie (STT – Staff Training)
- prowadzenie działań wspomagających organizację wymiany studentów i pracowników (OM – Organisation of Mobility)
- udział w projektach typu kurs intensywny (IP)¹².

Należy podkreślić, iż działania powyższe stanowią próbę odpowiedzi na wysoki stopień zmienności i niepewności otoczenia społecznego, gospodarczego. Szczególną uwagę warto zwrócić na potrzebę podejmowania proaktywnych działań wyprzedzających i umożliwiających unikanie zagrożeń, a jednocześnie optymalne wykorzystywanie pojawiających się możliwości w zakresie tworzenia społeczeństw obywatelskich Unii Europejskiej.

Dokumentem uprawniającym do udziału w programie jest Karta Uczelni Erasmusa. Jest to certyfikat nadawany przez Komisję Europejską, każdej uczelni, która spełnia wszystkie wymagania do uczestnictwa w Erasmusie. Umożliwia on ubieganie się o środki pieniężne na konkretne działania przewidziane w programie. Zasadniczą jej część stanowi Deklaracja Polityki Uczelni Erasmusa, w której instytucja przedstawia swoją strategię współpracy europejskiej.

Kolejnym istotnym elementem uczestnictwa w programie jest Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS), który stanowi zbiór reguł, procesów, które zostały opracowane przez Komisję Europejską w celu zagwarantowania zaliczenia studiów krajowych i zagranicznych do programu realizowanego w instytucji macierzystej. Jego zadaniem jest ujednolicenie sposobu studiowania w Europie prowadząc w ten sposób do pełnego uznawania okresów studiów odbytych za granicą w Polsce. Podstawą budowy systemu ECTS ma być przejrzystość zasad zaliczania studiów. Punkty ECTS stanowią zatem wartość liczbową podporządkowaną poszczególnym przedmiotom, określającą „ilość pracy”, którą student musi wykonać, aby uzyskać zaliczenie z danego przedmiotu.

Program Erasmus od początku cieszył się ogromną popularnością wśród stypendystów. Powodów tego stanu rzeczy należy upatrywać w możliwościach studiowania za granicą, w poznaniu innych kultur, promowaniu akceptacji i poszanowania różnorodności kultur i religii, o czym wspomniano wcześniej, a co stanowi *raison d'être* polityki edukacyjnej Unii Europejskiej.

Od początku istnienia Programu Erasmus do listopada 2012 roku ponad 2,5 mln studentów europejskich wyjechało na część studiów lub praktyki za granicę. 108 041 polskich studentów i 26 553 pracowników naukowych uczestniczyło w programie.

¹² www.erasmus.org.pl

Polscy studenci najchętniej wyjeżdżali do:

- Niemiec – 23 409;
- Hiszpanii – 12 597
- Francji – 11 400¹³.

Z kolei do Polski w ramach programu Erasmus przyjechało ponad 36 000 młodych Europejczyków. W programie uczestniczy 315 polskich uczelni.

Początkowo program Erasmus był propozycją tylko dla nielicznych. Co roku jednak uzyskiwano coraz to lepsze efekty poprzez wzrost finansowania, zwiększającą się grupę beneficjentów. Z czasem program zaczął mieć realny wpływ na mentalność studentów i poziom ich wiedzy o świecie. Cele, które stawia się przed programem Erasmus na lata 2014 – 2020 dotyczą: rozwijania współpracy akademickiej, zwiększania mobilności studentów i podnoszenia jakości uczelni. Warto jednak zwrócić uwagę, iż Komisja Europejska chce zmienić strukturę programu, który jest tak silną marką, że najprawdopodobniej będzie nowym programem edukacyjnym w latach 2014 – 2020 pod nazwą „Erasmus dla wszystkich”.

Dzięki programowi młodzi ludzie mogą mówić o obywatelstwie europejskim, o znajomości Europy, jej rozumieniu i uczeniu się jej. Ponadto zdobywają kompetencje tak potrzebne na rynku pracy. W perspektywie 10 czy 15 lat Europą kierować będą ludzie zupełnie inaczej ukształtowani społecznie, których nazywa się „pokoleniem Erasmusa”, jeśli nawet dziś, w obliczu kryzysu we Wspólnocie, trudno to sobie wyobrazić.

W procesie edukacyjnym potrzebne jest ciągle rozszerzanie współpracy pomiędzy szkołami a instytucjami i organizacjami biznesowymi, stąd dla każdego państwa członkowskiego oraz dla całej Unii istotne powinno być współdziałanie w zakresie edukacji. Istotny jest bowiem odpowiedni poziom nauczania, jak również niestereotypowe działania pokazujące dobre praktyki od których zależy rozwój ludzi młodych na płaszczyźnie jednostkowej, społecznej i kulturowej. Takie możliwości stworzył program Erasmus.

¹³ www.erasmus.org.pl

